

The Effectiveness of Community Schools: Evidence from the Netherlands

Proefschrift Marieke Heers

(gepromoveerd 3 oktober in Maastricht;
promotoren prof.dr. W.N.J. Groot en prof.dr. H. Maassen van den Brink)

Het onderzoek is uitgevoerd door TIER (Top Institute Evidence Based Education Research), Universiteit Maastricht en is onderdeel van het programma Kennis voor Krachtige Steden van Platform31.

Nederlandse samenvatting

Introductie

Brede scholen worden steeds populairder. Op dit moment zijn er in Nederland officieel 1600 brede scholen in het voortgezet onderwijs en 420 in het basisonderwijs. De toename van het aantal brede scholen hangt direct samen met een grote hoeveelheid publieke middelen die vanuit gemeenten voor brede scholen beschikbaar zijn, in de vorm van subsidies. De gemeente Schiedam bijvoorbeeld heeft tussen 2000 en 2012 ongeveer €4,6 miljoen euro besteed aan subsidies voor brede scholen.

Het verschil tussen traditionele en brede scholen is vooral de intensieve samenwerking van brede scholen met andere organisaties in de wijk, zoals de kinderopvang. Ook worden ouders meer betrokken bij brede scholen en organiseren deze scholen veel extra-curriculaire activiteiten. De verwachting is dat dit samenhangend geheel van onderwijs en sociale activiteiten bijdraagt aan betere onderwijsprestaties en zorgt voor een grotere onderwijsgelijkheid tussen kinderen met verschillende sociale achtergronden. Er is echter nog geen bewijs voorhanden dat brede scholen daadwerkelijk bijdragen aan verhoogde onderwijsprestaties. Toch is het cruciaal voor de verdere ontwikkeling van brede scholen om te weten of deze subsidies effectief zijn. Dit proefschrift onderzoekt of brede scholen de onderwijs prestaties en social-emotionele uitkomsten van kinderen positief kunnen beïnvloeden.

Het proefschrift bouwt voort op bestaande beschrijvende onderzoeken en vult die aan met bewijs van het effect van Nederlandse brede scholen op cognitieve en sociaal-emotionele onderwijsuitkomsten. Hiervoor worden brede scholen in het basisonderwijs in Schiedam en in het voortgezet onderwijs in Rotterdam onderzocht. Deze keuze wordt gemaakt omdat beide steden voorloper in brede school ontwikkeling zijn. Omdat Schiedam heeft besloten alle basisscholen tot brede school om te vormen is Schiedam een interessante onderzoeksgemeente. In Rotterdam zijn 59 van 72 (82 percent) van de scholen in het voortgezet onderwijs brede scholen.

Literatuurstudie naar activiteiten en uitkomsten van brede scholen

Er is tot op heden geen literatuur te vinden waarin het effect van brede scholen geëvalueerd wordt met een methode die als effectmeting kan gelden. Hoofdstuk 2 gaat daarom in op de relatie tussen de hoofdactiviteiten en de belangrijkste uitkomsten van brede scholen en beschouwt deze indicaties van verband als een proxy voor het potentiële effect van brede scholen. De hoofdactiviteiten die in de literatuur aan bod komen, zijn samenwerkingen met externe organisaties, ouderbetrokkenheid en extra-curriculaire activiteiten. In de literatuur wordt de relatie tussen deze activiteiten en onderwijsprestaties, uitval en risicogedrag besproken. De hoofdbevindingen zijn dat er een positieve relatie is tussen activiteiten van brede scholen en uitkomsten. Uit de literatuur komt naar voren dat deze activiteiten samenhangen met hogere onderwijsprestaties, lagere schooluitval en minder risicogedrag. Deze literatuur heeft een correlatieve karakter. Het is daardoor niet eenvoudig allesomvattende conclusies te trekken over het effect van de activiteiten van brede scholen. Er is meer bewijs nodig om te kunnen concluderen of en op welke manier deze activiteiten effect hebben op onderwijsuitkomsten. Derhalve levert dit proefschrift een belangrijke bijdrage aan de literatuur, aangezien de toegepaste hoofdstukken empirisch bewijs leveren over het effect van brede scholen.

Het effect van brede scholen in het basisonderwijs

Hoofdstukken 3 en 4 evalueren hoe brede basisscholen in Schiedam cognitieve en sociaal-emotionele leeruitkomsten van leerlingen beïnvloeden. Cognitieve leeruitkomsten komen van alle onderdelen van de CITO-toets uit groep 8. Het gaat hier om rekenen, taal, wereldoriëntatie, studievervaardigheden en de totaalscore. De sociaal-emotionele uitkomstmaat is gebaseerd op het oordeel van de docent. Het gaat hier om onderpresteren, gedrag en werkhouding. Brede scholen worden op deze uitkomsten geëvalueerd vanuit drie invalshoeken: hoe lang de leerling op de brede school zit, het budget dat de brede scholen krijgen en hoe vaak de brede scholen bepaalde activiteiten aanbieden. Er worden zes typen onderscheiden in de activiteiten die brede scholen in Schiedam aanbieden: onderwijsactiviteiten, zorgactiviteiten, activiteiten gericht op het schoolklimaat, activiteiten waarbij ouders betrokken zijn, culturele activiteiten, en activiteiten die zich op de schoolomgeving richten. In alle analyses worden leerlingen van brede scholen vergeleken met vergelijkbare leerlingen van reguliere scholen. De vergelijkbaarheid komt tot stand door een 'matching procedure' te gebruiken, waarin er voor iedere brede school-leerling een zo vergelijkbaar mogelijke reguliere leerling wordt gezocht. Door deze procedure is het mogelijk een eerlijke vergelijking te maken tussen brede en reguliere scholen.

De meeste brede scholen hebben voornamelijk als doel om achtergestelde leerlingen te ondersteunen. Daarom wordt in de proefschrift zowel naar alle leerlingen, als naar specifieke, achtergestelde leerlingen in de steekproef gekeken.

Effecten van brede scholen voor alle leerlingen

Hoofdstuk drie bespreekt het effect van brede scholen op alle leerlingen in de steekproef. De resultaten tonen aan dat naar een brede school gaan op zich geen invloed heeft op de cognitieve en sociaal-emotionele vaardigheden van leerlingen. Bovendien heeft noch de duur van de brede school-ervaring, noch de hoogte van het budget een eenduidig effect op cognitieve of sociaal-emotionele onderwijsuitkomsten.

Uit de resultaten komen bovendien zowel positieve als negatieve effecten van de afzonderlijke activiteiten naar voren. Dit is verbazingwekkend omdat verondersteld werd dat alle activiteiten van brede scholen een positief effect zouden hebben op onderwijsuitkomsten. Wisselnde effecten van de zes activiteiten van de brede scholen op de cognitieve leeruitkomsten worden gevonden (rekenen, taal, wereldoriëntatie, studievaardigheden en de totaalscore). Positieve effecten zijn zichtbaar bij onderwijsactiviteiten, activiteiten gericht op het schoolklimaat en activiteiten gericht op ouderbetrokkenheid op de vijf cognitieve leeruitkomsten. Culturele activiteiten hebben een positief effect op rekenen, taal, studievaardigheden en de totaalscore. Er zijn negatieve effecten van zorgactiviteiten en van activiteiten gericht op de schoolomgeving op alle leeruitkomsten.

Over het algemeen blijkt dat de effecten van de zes activiteiten en hun impact op de sociaal-emotionele leeruitkomsten wisselend is. Zo blijkt er een klein negatief effect van culturele activiteiten op onderpresteren. Dit geeft aan dat leerlingen minder onderpresteren. Gedrag wordt positief beïnvloed door activiteiten gericht op het schoolklimaat en op ouderbetrokkenheid, en negatief door zorgactiviteiten en activiteiten gericht op de schoolomgeving. Werkhouding wordt negatief beïnvloed door zorgactiviteiten en activiteiten met betrekking tot de schoolomgeving. Activiteiten met betrekking tot het schoolklimaat hebben dan weer een positief effect.

Gedifferentieerde leerlinggroepen: zorgleerlingen en leerlingen met laaggeschoolde ouders

De meeste brede scholen hebben voornamelijk als doel om achtergestelde leerlingen te ondersteunen. Daarom gaat hoofdstuk 4 specifiek in op deze leerlingen. Dit stuk focust op de effecten van brede scholen op cognitieve en socio-emotionele onderwijsuitkomsten van zorgleerlingen en van leerlingen met laaggeschoolde ouders. De eerstgenoemde groep zijn leerlingen met erkende bijkomende educatieve en sociale behoeften. De tweede groep zijn leerlingen met ouders die ten hoogste een VMBO opleiding afgerond hebben. Opnieuw worden de drie potentiële invloedsmechanismen - duur van de brede school-ervaring, hoogte van het budget en de frequentie van de brede school activiteiten - bestudeerd.

De hypothese dat brede scholen de onderwijsuitkomsten van elke leerling verbeteren wordt over het algemeen niet door de bevindingen ondersteund. In tegenstelling tot de verwachtingen, heeft een toegenomen budget een negatief effect op de cognitieve leeruitkomsten van beide groepen leerlingen. Tegelijkertijd zijn er minder zorgleerlingen die

onderpresteren als ze langer op een brede school zitten of als het budget van deze brede school toeneemt. Voor leerlingen met laaggeschoolde ouders lijkt een hoger budget het onderpresteren te verminderen.

Wat de zes activiteiten van brede scholen betreft wordt duidelijk dat sommige activiteiten een tegengesteld effect hebben op de cognitieve leeruitkomsten van zorgleerlingen en niet-zorgleerlingen. Voor leerlingen met laaggeschoolde ouders blijken de resultaten meer consistent. Voor beide groepen worden echter, net zoals in de algemene analyse, zowel positieve als negatieve effecten van de activiteiten geobserveerd.

Voor zorgleerlingen hebben onderwijsactiviteiten een negatief effect op rekenen, wereldoriëntatie en de totaalscore. Activiteiten gericht op ouderbetrokkenheid en activiteiten gericht op de schoolomgeving hebben een negatief effect op alle onderwijsuitkomsten. Tegelijkertijd is er een positief effect van de zorgactiviteiten op de rekenscore, wereldoriëntatiescore en de totaalscore van zorgleerlingen. Ook is er een positief effect voor zorgleerlingen van activiteiten gericht op het schoolklimaat op alle onderwijsuitkomsten. De resultaten verschillen voor niet-zorgleerlingen: voor hen hebben onderwijsactiviteiten een positieve invloed op alle onderwijsuitkomsten. Zorgactiviteiten beïnvloeden alle onderwijsuitkomsten negatief. Zowel activiteiten met betrekking tot het schoolklimaat en activiteiten waarbij ouders betrokken zijn hebben een positief effect op alle onderwijsuitkomsten. Verder blijkt dat de activiteiten die zich op de schoolomgeving richten, een negatief effect hebben op alle uitkomsten. Deze bevindingen zijn erg beleidsrelevant aangezien ze aantonen dat eenzelfde activiteit in een brede school een verschillend effect kan hebben op leerlingen, afhankelijk van de zorg die ze nodig hebben.

Ten slotte worden leerlingen met laaggeschoolde ouders vergeleken met leerlingen met hoger geschoolde ouders met betrekking tot de impact van brede school activiteiten op cognitieve onderwijsuitkomsten. De resultaten tonen aan dat leerlingen met laaggeschoolde ouders voordeel halen uit onderwijsactiviteiten op het gebied van rekenen, wereldoriëntatie, en de totaalscore. Activiteiten die gericht zijn op het schoolklimaat, ouderbetrokkenheid en cultuur hebben een positieve invloed op alle leeruitkomsten. Dit terwijl zorgactiviteiten en activiteiten gericht op de schoolomgeving een negatief effect hebben op alle leeruitkomsten.

Leerlingen met hoger geschoolde ouders worden op eenzelfde manier beïnvloed. Onderwijsactiviteiten hebben een positief effect op alle onderwijsuitkomsten. Zorgactiviteiten en activiteiten gericht op de schoolomgeving hebben een negatieve impact op rekenen, taal, studievervaardigheden en de totaalscore van deze leerlingen. Voor leerlingen met laaggeschoolde ouders hebben de zorgactiviteiten en activiteiten over de schoolomgeving ook een negatieve invloed op wereldoriëntatie. De activiteiten die zich richten op schoolklimaat hebben een positief effect op alle leeruitkomsten van leerlingen met laaggeschoolde ouders. Laatstgenoemde activiteiten hebben een positief effect op rekenen, studievervaardigheden en de totaalscore van leerlingen met hoger geschoolde ouders.

Activiteiten gericht op het betrekken van ouders hebben een positief effect op rekenen, taal, studievaardigheden en de totaalscore van leerlingen met hoger geschoolde ouders. Voor leerlingen met laaggeschoolde ouders is er ook een positieve invloed op wereldoriëntatie. Culturele activiteiten hebben geen impact op de onderwijsuitkomsten van leerlingen met hoger geschoolde ouders. Dit is wel het geval voor leerlingen met laaggeschoolde ouders.

Brede scholen in het voortgezet onderwijs

Hoofdstuk 5 richt zich op brede scholen in het voortgezet onderwijs en analyseert het effect van naar een brede school gaan op de kans dat leerlingen voortijdig de school verlaten. Vergeleken met traditionele scholen bieden brede scholen een bredere aanpak van onderwijs en ontwikkeling. De verwachting is dat brede scholen significant kunnen bijdragen aan het reduceren van voortijdig schoolverlaten. Hoofdstuk 5 focust op het VMBO, omdat over het algemeen leerlingen binnen het VMBO een relatief hoog risico lopen op voortijdig schoolverlaten. Daarnaast ligt de focus op Rotterdam. Er wordt gebruik gemaakt van unieke registratie data van alle leerlingen uit Rotterdam die ingeschreven waren in het VMBO tussen 2004 en 2008. Het effect van brede scholen kan worden gemeten meten doordat er vóór het schooljaar 2006/ 2007 nog geen brede scholen waren. Leerlingen van brede scholen worden wederom vergeleken met leerlingen van reguliere scholen. Het resultaat suggereert dat brede scholen even effectief zijn als reguliere scholen in het reduceren van voortijdig schoolverlaten en dat subsidies voor brede scholen hier geen bijdrage aan leveren. Als beleidsmakers ernaar streven om voortijdig schoolverlaten te reduceren blijken brede scholen hiervoor niet de juiste oplossing.

Conclusies, beleidsimplicaties en valorisatie

Er kunnen meerdere conclusies worden getrokken uit dit proefschrift. Ten eerste, vergeleken met vergelijkbare leerlingen van reguliere scholen, hebben leerlingen van brede scholen geen betere resultaten op het gebied van cognitieve leeruitkomsten voor de onderdelen rekenen, taal, wereldoriëntatie, studievaardigheden en de totaalscore van de CITO-toets. Dit geldt voor zowel de duur van de brede school ervaring als voor het budget dat toegewezen is aan brede scholen in het basisonderwijs. Een tweede conclusie is dat brede scholen de door de leraar gerapporteerde sociaal-emotionele uitkomstmaat 'onderpresteren' wel verbeteren, maar niet de uitkomstmaten 'gedrag' en 'werkhouding'. Ten derde zijn er wisselende resultaten met betrekking tot de activiteiten van brede scholen. Activiteiten van brede scholen met betrekking tot cultuur, schoolklimaat en ouderbetrokkenheid hebben een positief effect op cognitieve en sociaal-emotionele leeruitkomsten. Zorgactiviteiten en schoolomgeving activiteiten hebben een negatief effect op cognitieve en sociaal-emotionele leeruitkomsten. Bovendien varieert het effect van de activiteiten ook voor specifieke doelgroepen zoals zorgleerlingen en leerlingen met laag opgeleide ouders. Een andere conclusie is dat, vergeleken met vergelijkbare leerlingen van reguliere scholen, leerlingen van brede scholen in het VMBO hetzelfde risico lopen op voortijdig schoolverlaten. Over het algemeen kan geconcludeerd worden dat het toewijzen van extra budget aan brede scholen de onderwijsuitkomsten niet verbetert.

De bevindingen uit dit proefschrift kunnen vertaald worden in beleidsadvies. Gegeven de ineffectiviteit van brede scholen moeten brede school-subsidies niet langer gegeven worden in hun huidige vorm. Brede scholen zijn net zo effectief als reguliere scholen. Tegelijkertijd hebben sommige brede school-activiteiten een positief effect op leerlinguitkomsten, in het bijzonder voor sommige groepen leerlingen. Brede school-subsidies zouden niet langer verstrekt moeten worden als lumpsum en het beleid zou beter moeten worden toegespitst op specifieke groepen leerlingen. Bovendien moeten er specifieke activiteiten worden aangeboden om vooraf vastgelegde doelen te bereiken. In aanmerking nemend dat brede scholen net zo effectief zijn als reguliere scholen, ontstaat de vraag waarom er extra budget zou moeten worden toegewezen aan brede scholen. Dit suggereert ook dat er geen reden is om brede scholen voorrang te geven met betrekking tot het verlenen van subsidies.